

ARKITEKTEN SOSIAL L

Arkitektur Arkitekt Atdhe Illyrian Belegu (28) har funnet en snarvei til sosial og bærekraftig byutvikling.

TEKST *Yngve Sikko* FOTO *David B. Torch*
Drammen

– **DET VI SER**, er rester av hvordan Fjell pleide å være. Store, grønne rom mellom bygningene, sier arkitekt Atdhe Illyrian Belegu (28) mens han ser utover et lite dalsøkk i drabantbyen Fjell i Drammen.

Dalsøkket, på folkemunne kalt «Dumpa», ser ut som et hvilket som helst friområde i et hvilket som helst norsk borettslag. Det har lekeapparater, kunstgressbane og en sandvolleyballbane. Men Belegu ser noe annet – et symptom på en feilslått tilnærming til byutvikling.

– Dumpa var et lerret for fantasien. Du kunne gjøre så mye her, mimrer han.

– Hvis du ville spille fotball, tok du av skoene og laget mål. Skulle du spille slåball, tok du av skjorten og laget frisone. Da du var ferdig, tok du med tingene dine og stakk. Du etterlot stedet uberørt og åpent for andre til å bruke det på sin måte, forteller Belegu.

Det var her, på Fjell, Belegu selv vokste opp. Foreldrene kom til Norge fra Kosovo i 1990. I 1998 brøt krigen løs.

– Jeg var akkurat gammel nok til å forstå hva som skjedde, forteller han.

TRYGGHET. Blant blokkene på Fjell fant Belegu et trygt sosialt miljø, med et tett samhold. Det hjalp ham og familien å takle nyhetene fra krigen.

– Det var noe du ikke kunne unnsnippe, og det ville jeg heller ikke valgt å gjøre, det har vært en viktig motivasjon for meg videre i livet.

I en levekårsundersøkelse gjennomført av SSB i 2007, kom det frem at bydelen Fjell/Austad hadde de dårligste levekårene i Drammen kommune. Kommunen måtte gjøre noe. Fjell, bydelen med det litt frynsete ryktet, og over 70 prosent minoritetsandel, skulle oppgraderes. For Dumpa betydde det lekestativ, fotballbane og sandvolleybane.

Og med det ble litt av Fjells sjel vaske vekk, mener Belegu.

– Det uendelige ble redusert til to-tre faste programmer.

Og med det er vi allerede inne i kjernen av Belegus tilnærming til sosial bærekraft:

– Man må gi rom for at det spontane kan skje. En skal ikke regulere altfor mye.

DEN ENKLE LØSNINGEN. «Jeg jobber i Oslo og pendler dermed en hel del. Hver dag ser jeg et bebygd landskap som blir stadig likere. Hvordan kan Drammen fortsette å være spesiell for meg og andre drammensere hvis vi ikke kan skille den fysiske byen vår fra andre byer?» skrev Belegu i fjor i et debattinnlegg i Drammens Tidende.

Med det satte han ord på en bekymring som deles av stadig flere, inkludert det mye omtalte Arkitekturoppøret. Videre i innlegget spør Belegu:

«Pynter vi oss til det ugjenkjennelige?»

Pynt var det ikke mye av da Fjell ble bygget ut på det sosialdemokratiske 1960-tallet. Hensikten var å tilby bolig til så mange som mulig, for lavest mulig pris. Rasjonelt, enkelt, greit. Stygt, mente nok også mange.

– Det var bare blokker. Det var ingen veier, bare masse grus. Ikke noen skole, ikke noen møteplasser. Ingenting, forteller Belegu.

Ut av det vokste Fjell.

– Det var et intet som stimulerte til en spesiell relasjon blant beboerne til stedet. Det som ikke var en møteplass, ble en møteplass.

SHABBY INTIMITET. Et tre kunne bli et landemerke og en sosial møteplass, et gjerde det samme. Om folk vasket eller mekket på bilen, samlet det seg en alltid en flokk rundt aktiviteten. På det nedlagte Fjellsenteret satte beboere opp bord i gangene og solgte varer hver lørdag.

Men da bydelen skulle rustes opp, pusset man ikke opp Fjellsenteret og lot innbyggerne fortsette å bruke bygget på sine premisser, slik de alltid hadde gjort. I stedet bygget kommunen en ny flerbrukshall til 230 millioner.

Kun en bilvei skiller de to byggene. Belegu nærmest skuler bort på nybygget.

– Det er veldig byråkratisk. Det er vanskelig å ha et forhold til det bygget.

Han tenker spesielt på muligheten til å leie rom til arrangementer, en viktig hjørnestein i den særs levende og multikulturelle sosiale kulturen på Fjell.

Belegu snur seg mot det litt mer shabby Fjellsenteret.

– Mens her rår det en slags intimitet. – Man kan gå inn og bare spørre: «Kan jeg bruke dette rommet?» Mange har feiret bryllup, nasjonaldager og så videre her inne, og det har ikke vært mer fuzz enn å gå inn og spørre om å få låne lokalet den dagen.

SMÅ, STORE GREP. Belegus masteroppgave fra 2017, «03 Assembly Palace», oppkalt etter 03-bussen til Fjell, presenterer et forslag til bærekraftig utvikling av bydelen, med vekt på å utvikle det som allerede eksisterer, heller enn å bygge nytt.

For oppgaven mottok han «utmærkelse» ved eksamineringen ved Bergen arkitektthøgskole. Etter det har peishyllen fått tunge dager: Statsbygg-prisen for fremragende arkitektur, Aspelin Ramm-prisen, European Norways studentpris og Doga-merket for årets nykommer.

«03 Assembly Palace» tar ikke utgangspunkt i analyser – hvor mange bor i den og den blokken, demografisk →

Vippepunkt. Da Atdhe Illyrian Belegu vokste opp var Dumpa et mye brukt friområde midt i drabantbyen Fjell. Så ble området rustet opp, og en lekeplass har fortrent mye av den tidligere frie aktiviteten på tvers av blokker, aldersgrupper og etnisk bakgrunn.

← **Vyer.** Atdhe Illyrian Belegu ser for seg en ny, mer bærekraftig byutvikling som tar utgangspunkt i det eksisterende, fremfor å legge til nye ting. Der stemmen innenfra vektlegges like mye som blikket utenfra. – Jeg ønsker å vise en annen vei til bydelsutvikling, sier han.

Atdhe Illyrian Belegu

Arkitekt i MAD Arkitekter.

Født i 1992. Bosatt i Drammen.

Utdannet ved Bergen Arkitekthøgskole.

Jobber for en mer sosial bærekraftig arkitektur og byutvikling.

--

Juryens begrunnelse

«Sosial bærekraft» er blitt et buzzord innen arkitektur og byutvikling, og handler blant annet om hvordan man kan skape inkluderende og demografisk varierte samfunn. For å få til det, kreves kunnskap om lokalmiljøenes kultur og identitet. I en tid der boligprisene løper løpsk, og mange generiske bomiljøer vokser frem, er spørsmålet om sosial bærekraft helt sentralt for å verne om både demokratiet og folks helse og livskvalitet. Atdhe Illyrian Belegu har skrevet en prisbelønnet masteroppgave om drabantbyen Fjell i Drammen, som undersøker nettopp hvordan et sted kan utvikles på innbyggernes premisser. Han har fortsatt sitt engasjement for bærekraft i jobben som arkitekt i MAD arkitekter.

Mennesket har lekt i tusener av år. De siste femti årene har man bestemt seg for at sklie er en ting man må ha

ATDHE BELUGU – arkitekt

→ sammensetning, Nav-andel og lignende. I stedet undersøker den hvilke narrativer beboerne på Fjell selv har om sitt eget nærmiljø. Hvilke historier forteller de om hvordan de bruker sitt eget sted?

– Langt ut i prosessen så jeg at jeg utfordret vedtatte sannheter om byutvikling og hva det bør være, sier Belegu.

– Som?

– Ett aspekt er det økonomiske. Tanken om at «jo mer penger som kommer inn, desto bedre blir det». Men med små grep kan man få til noe stort. I stedet for å lage denne flerbrukshallen til 200 millioner, kunne man gjort mye mer med fem til ti millioner, mener Belegu.

Ifølge Belegu ser mange på sosial bærekraft som bestående av myke, subtile egenskaper som vanskelig lar seg kvantifisere. Det er Belegu uenig i, et inntrykk som forsterket seg da jobb erstattet studier.

– Man må endre perspektiv når det kommer til verdier fra å være opp-tatt av kostnadsreduksjon til å tenke

verdiskaping. Bygninger kan skape flere andre verdier enn det økonomiske, men også de består til det økonomiske.

BASIC. – For meg er en bærekraftig byutvikling noe som reflekterer og er drevet av omgivelsene. En byutvikling som ikke er avhengig av kommunal støtte i form av administrasjon og masse midler for å holde det gående, sier Belegu.

Han snakker om da kommunen skjenket Fjell to volleyballbaner, i tillegg til den de hadde fra før som var ubrukt og overgrodd. Bortkastede penger, mener han.

– Jeg tenker at byutvikling må formes etter det som er der allerede. Hva er det vi kan støtte og lage trygge rammer rundt, slik at det kan blomstre?

Derfor handler ikke dette bare om Fjell, understreker Belegu. Den samme tilnærmingen, å lytte til folk, være nysgjerrig, se hva som allerede fungerer, er mulig å gjøre også med andre steder.

– Svaret er ikke alltid en skatepark eller en volleyballbane. Man standardiserer en levemåte. Ta en så basic ting som å leke: Mennesket har lekt i tusener av år. De siste 50 årene har man bestemt seg for at sklie er en ting man må ha, sier Belegu.

Vi er tilbake der vi startet, lekeplassen.

– Det bestemmes noen former for lek, og en slags livsstil, som vi egentlig ikke trenger.

Blant arkitektene han har latt seg inspirere av, er nederlandske Aldo van Eyck, som kunne tegne en sirkel i asfalten og kalle det en lekeplass – å la fraværet av føringer stimulere fantasien.

– Hver gang jeg har presentert denne oppgaven for folk, er publikum blitt tatt til en verden de kjente før. De forteller om barndommen sin, om ting de selv har opplevd der de bodde. Du finner dette i hele Norge.

– Du må bare lete og ta deg tid til å bli kjent. **D2**